

TÜRKİYE’DE ZEKAT İLE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİşKİNİN ANALİZİ

ANALYSIS OF THE RELATION BETWEEN POVERTY AND ZAKAT IN TURKEY

Selman YILMAZ*
Abdüsselam SAĞIN**
Mustafa YAPAR***

Öz

Zekat ibadeti, zorunlu koşulları, güçlü doğası ve İslam’ın temel kaynakları olan Kuran ve sünnetten kaynaklanan çalışma mekanizmaları sayesinde toplumsal ve ekonomik problemlerin çoğunu ortadan kaldırmayı mümkün kılmaktadır. Gelir eşişsizliği ve yoksulluk, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak isteyen hanelerin en büyük problemlerinden biridir. Bu çalışmada, insanlar gelir düzeylerine göre sınıflandırılmış ve zekatın bahsedilen konuları etkili bir şekilde ortadan kaldırıp kaldırmadığına dair kanıt elde etmek için yoksulluk sınırının altında yaşayan haneler analiz edilmiştir. Sonuç olarak; Türkiye’deki müslüman bireyler tasarruflarını tamamen zekat olarak kanalize ederlerse, zekat yoksulluğun ortadan kaldırılması ve eşiş ekonomik yaşam standardına sahip olunması açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zekat, Zekat Oranı, Kişisel Gelir, Yoksulluk.

JEL Kodları: D63, E21, G51.

Abstract

Zakat worship enables to eliminate lots of social and economic problems thanks to its strong nature of obligatory conditions and working mechanisms that arising from Qur’an and the Sunnah that are the primary resources of Islam. Income inequality and poverty are ones of the major problems for households that seek for having better living conditions. In this paper, we classified the people according to their income level and analyzed the households that live below the poverty line to get evidence whether zakat effectively eliminate

* Do. Dr., İstanbul Üniversitesi, vzselman@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6212-280X

** Dr. Öğr. Ü., Kırklareli Üniversitesi, abdusselamsagin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0693-1485

*** Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, muy3561@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8982-1806

issues mentioned or not. Finally, results of investigation demonstrates that if muslim people of Turkey canalize their savings completely to zakat provides a significant role to remove poverty and have adequate economic standard of living.

Key Words: Zakat, Zakat Ratio, Personal Income, Poverty.

JEL Codes: D63, E21, G51.

Giriş

İslam dininde zekat ibadeti dini, ahlaki, sosyal ve iktisadi önemi olan bir yükümlülüktür. Mevdudi (1984), zekâtı bir sigorta fonu, işsizler için bir sosyal güvence; engelli, hasta, dul ve yetim insanlar için bir geçim aracı ya da Müslüman bir toplumda hiç kimsenin yaşamsal gerekliliklerden yoksun kalmamasının bir garantisi olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan İslam dini, etkin bir şekilde uygulanacak zekat ibadetinin toplumda gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki göstereceğini ve sosyal adaletin sağlanmasında olumlu etki göstereceğini ifade etmektedir. Temel amacı itibari ile belirli bir gelir düzeyini aşmış insanlar için farz bir ibadet olan zekat, toplumda düşük gelir düzeyindeki insanlara verilmektedir. Bu çalışmada öncelikle zekat kavramı ve işleyiş biçimleri konusu incelenip, zekat kurumunun etkin bir şekilde işlemesi durumunda Türkiye’de yoksul hanehalkları ekseninde gelir dağılımı adaleti üzerinde ne gibi sonuçlar meydana getireceği analiz edilecektir. Bu amaç ile, öncelikle Türkiye’de zekat verebilecek grup belirlenecek ve bu amaçla da hanehalkının gayrisafi tasarrufları veri olarak alınacaktır. Daha sonra ise bu tasarruf sahiplerinin zekatlarını etkin bir şekilde vermeleri durumunda Türkiye ekonomisinde yoksul hanehalkının gelirleri üzerinde meydana gelecek etkiler incelenecektir.

1.Zekat Kavramı

İslam dinine göre zekat ibadeti, sadaka gibi isteğe bağlı olmayan, ödenme zamanı ve miktarı belirlenmiş kesinlikle yerine getirilmesi gereken bir ibadettir. Çünkü İslam dinine göre zenginlerin mallarının içerisinde fakirlerin hakkı vardır. Bu sebeple zekat vermeyen bir zengin aynı zamanda fakir insanları bu haklarından mahrum bırakmış sayılır (Yatbaz, 2015,116). Zekat ibadeti sadece İslam dinine has olan bir ibadet de değildir. Kur’an – Kerim’de yer alan ayetler incelendiğinde İslam dininden önce de zekatın bir emir olduğu anlaşılmaktadır. Zekâtın Müslüman ümmetlerden önceki ümmetlere de farz olduğunu bildiren birçok ayet vardır. Örneğin, Kur’an – Kerim’de Lut (as), İbrahim (as), İshak (as) ve Yakub (as)’ın kıssaları anlatıldıktan sonra mealen şöyle buyurulmuştur:

“Onları, emrimize uygun olarak yol gösteren önderler yaptık. Hayırlı işler yapmalarını, namaz kılmalarını ve zekât vermelerini emretmiştik. Onlar yalnızca bize kulluk ederlerdi.” (Enbiyâ, 21/73)

Ayrıca, Ehl-i kitap olarak kabul edilen Yahudi ve Hristiyanlara emredilen hükümler içinde de zekâtın bunduğu şöyle bildirilmiştir:

“Onlara sadece şu emir verilmiştir: Doğrudan doğruya yalnız Allah’a boyun eğerek O’na kul olun. Namazı s¼rekli kılın ve zekâtı verin. İşte sağlam din budur.” (Beyyine, 98/5)

“Hani, biz İsrailoğulları’ndan, “Allah’tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz” diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek söz¼n¼zden dönd¼n¼z. (Bakara, 2/83)

Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere zekat ibadeti zamanın farklı dönemlerinde dahi olsa hep önem atfedilen ve mutlak yerine getirilmesi emredilen bir yük¼ml¼l¼ktür. Zekat yük¼ml¼l¼ğ¼n¼n pratikte nasıl uygulanacağı konusu ise Kur’an-ı Kerim’de ayrıntısıyla izah edilememiştir. Bu konudaki mevcut uygulanma tarzı daha çok İslam Peygamberi Hz. Muhammed’in tavsiye ve uygulamalarından yola çıkılarak belirlenmiştir. Hadis diye tanımlanan İslam dininin bu diğer ana bilgi kaynağında, zekatın hangi düzey zenginlikten sonra ve kimlere verileceği belirtilmiştir. Hadislerde yer alan bilgilere göre bir kişi için zekatın farz olabilmesi, ancak belirlenmiş bir miktar malın üzerinden bir yıllık süre geçtikten sonra mümkün olmaktadır.

Bir hadis kaynak kitabı olan Tirmizi’de yer alan bir hadis-i şerifte “Allah’ın (dinine) göre, kişinin kazandığı malın üzerinden bir yıl geçmedikçe zekat alınmaz” (Tirmizi, Zekat; 10) ifadesi ile bir yıllık sürenin önemi ifade edilmektedir.

Zekat ile ilgili bir diğer konu ise kimlerin zengin olarak kabul edildiği yani kimlerin zekat vermekle yük¼ml¼ olduğu ve hangi mallar üzerinden zekat verileceği konusudur. İslam dinine göre üzerine zekatın farz olduğu mal türleri şunlardır:

İki nakit diye tanımlanan altın ve g¼m¼ř (Bu ifadeden kastedilen aynı zamanda para olduğu için, günümüzde para olarak kullanılabilen tüm varlıklar da zekata tabidirler)

- Ekinler
- Meyveler
- Davarlar
- Rikaz (G¼m¼)

Bu mal türlerinden sadece nakit varlıklar (Para) ele alınacağı için çalışmanın bundan sonraki kısımlarında ağırlıklı olarak para ve benzeri varlıkların zekatından bahsedilecektir.

İslam dinine göre temel ihtiyaçlarını karşılayan bir kişinin bu ihtiyaçları dışında 20 miskal altın¹, 200 dirhem g¼m¼ř², 40 koyun, 30 sığır, 5 deve ya da bunlar karşılığı ticari mala, 5 vesk (650

1 Bu miktarın günümüzdeki karşılığının ne olduğu ile ilgili çok farklı gör¼řler mevcuttur. 72 gram, 85 gram ya da 100 grama denk geldiğini ifade eden İslam alimleri mevcuttur. Biz alışmamızda ölç¼ olarak 85 gram altını nisap miktarı olarak kabul edeceğiz.

2 Bu miktarın günümüzdeki karşılığını ise yine farklı gör¼řler olmasına rağmen biz 595 gram g¼m¼ř olarak kabul edeceğiz. Fakat günümüzde g¼m¼řün değerinin oldukça düřtüđ¼n¼ göz önünde bulunduran bazı İslam

kg) toprak ürünü var ise bu kişi İslam dinine göre zengin kabul edilir ve zekat vermek ile yükümlüdür (Dalgın, 2004, 46-57).

İslam dininde temel ihtiyaçlarını karşılamış bir kişinin bu ihtiyaçlarından arta kalan mal miktarı 20 miskal (85 gram) altını aşar ise bu durumda bu kişi zengin kabul edilir ve bu miktarın kırkta birini yani 2,125 gramını zekat olarak vermekle yükümlü olur. Ayrıca yine 85 gram altın ölçüsüne denk gelen, Türk Lirası, Amerikan Doları, Euro vb. diğer para birimlerinden bir mal varlığına sahip kişi de yine bu zekat hükümlerinin muhatabı olur ve zekat vermekle mükelleftir (Dalgın, 2004, 51). Bununla birlikte, günümüzde para gibi kullanılabilen çek ve senetler de yine belirlenen nisap miktarındaki değere ulaştığında zekata tabi olurlar.

Hangi mallardan zekat verilmesi gerektiği hususu kadar önemli olan bir diğer konu da zekatın kimlere verilmesi gerektiği konusudur. Bu konuda İslam alimlerinin temel aldığı çerçeveyi Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de Tevbe Suresi'nin 60.ayetinde çizmiştir. Bu ayette mealen, "*Sadakalar (zekatlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*"

Bu ayetle beraber İslam Peygamberi bir hadisinde " *Zengin kimseye de güçlü ve sağlam olana da zekat helal olmaz*" (Sahihu'l Camiu's Sağır, 7251) ifadesi ile zekâtın fakirlere verilmesi gerektiğini rivayet ettiği görülmektedir. Yine bir hadis kaynağı olan Müslim'in Es-Sahih adlı eserinde fakirin kim olduğuna dair İslam Peygamberinin şu hadisi rivayet edilmektedir.

" Kendisini ihtiyaçtan kurtaracak bir varlığı bulunmayan, farkına varılmadığı için ona sadaka verilmeyen ve kendisi de insanlardan bir şey dilenmeyen kimsedir."

Zekatın kimden alınacağı ve kime verileceği hususlarına bakıldığında İslam dininin servetin paylaşımı ve bu paylaşımın adilliği konusunda ne kadar hassa olduğu görülmektedir. Zenginlik ölçütünün ortalama 85 gram altın ile belirlendiği ve bu noktadan sonra kişinin zengin sayılması ve mutlaka zekat vermesi gerektiğinin ifade edilmesi, İslam dininin servetin paylaşımı konusunda ne kadar hassas olduğunun da bir göstergesidir. Ayrıca bir kişinin nisap miktarı kadar mala sahip olmadan zekat vermesi caiz görülmemiş, bu kişiye zekat bile verilebileceği ifade edilmiştir.

Ayrıca nisap miktarı belirlenirken kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamış olmasının zarureti konusu zekat verecek olana zulüm etmemek için önemli bir konudur. İhtiyaç kavramını temel ihtiyaçlar ile sınırlamış olması da yine İslam dininin israfı önlemek ve sosyal adaleti tesis etmek için ne derece özen gösterdiğinin de bir diğer göstergesidir. Temel ihtiyaçlar kavramının ise kişinin kendi vicdanına bırakılması ve bu konuda bir sınır çizilmemesi de İslam dininin dünya hayatını bir imtihan yeri olarak görmesinin sonucudur. Çünkü herkes kendince temel ihtiyaç tanımını yapacak ve bunun sonucunda ahiret günü hesap verecektir.

alimleri gümüşün bu nisap miktarının artık hükmünü yitirdiği görüşündedirler. Bkz. Kardavi, Fıkhu-z Zekat; Ayrıca V. İlahiyat fakülteleri İslam Hukuku Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Zekat-Fitre Nisablarının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Erkal,152-153; Çeker,38; Döndüren,43.

Zekatın dağıtımı konusunda ise İşlam alimlerinin ifade ettiği en önemli husus zekatın bir belde- den başka bir beldeye nakledilmesinin caiz olmadığı hususudur. Bir memlekette toplanan zekatların öncelikle o memlekette yer alan fakirlere dağıtılması özellikle vurgulanmaktadır (Kuduri, 2006, 33). Hatta İşlam dininde zekat verilirken öncelik sıralamasının yakın akrabadan başlanması, daha sonra uzak akrabalar, komşular, mahalle sakinleri şeklinde ilerlemesi İşlam dininin aynı zamanda yakın sosyal çevrenin desteklenmesini ne derece önemsemediğinin bir göstergesidir.

Zekât, fertleri mala karşı dűřkünlük ve cimrilik hastalığından koruduğu gibi, cömertlik vasıflarını kazanmasına da yardımcı olur; bireyin i dünyasını manevi pisliklerden arındırırken, servetini de ihtiyaç sahiplerinin haklarından arındırır. Zengin bir birey zekât vermekle hem gönöl dünyasını olgunlaşır; hem de para, makam ve servet sevgisinin gönlünü işgal etmesini engeller. İnfak ruhuna ve paylaşım ahlakına sahip olan müminler, sadece kendileri için yaşamaz, başkaları için de fedakarlıkta bulunurlar (Maçın, 2014, 241). Sahip oldukları mal varlığını gerek zorunlu olan zekâtla, gerekse sadaka şeklindeki diğer gönöllü yardımlarla ihtiyaç sahibi kardeşleriyle paylaşır, onlarla aralarında merhamet, muhabbet ve güven bağları kurarlar.

Müslüman kiři, yakınından başlamak üzere halkalar halinde genişleyen bir ilgi ile toplumun her kesiminde a kalanların ıstırabını yüreğinde hisseder. Zekât sayesinde, İşlam toplumunun varlıklı kesiminden yoksul kesimine doğru bir mal ve gelir transferi olduğu gibi, aynı zamanda bir sevgi ve saygı akışı sağlanır; alan ile veren arasında gönöl köprüleri kurulur ve kalıcı dostlukları inřa edilir. Bir toplumda, zekât, fitre ve sadaka ve vakıf gibi müessesler işletilerek, o toplumdaki açlık, yoksulluk ve fakirlik probleminde büyük oranda çözüm bulunabilir; gelir dağılımındaki dengesizlikler kısmen giderilir, gelir dağılımında nispetinden de olsa bir adâlet ve eşitlik sağlanabilir. Böylece farklı toplum kesimleri arasındaki nefret, kin, hırs, haset ve dűřmanlık gibi olumsuz ve dűřüncelerin yerine, karşılıklı anlayış, sevgi, saygı, toplumsal huzur ve barış gerçekleştirilebilir (Zuti, 2015, 145).

2. Türkiye'nin Zekat Potansiyeli Üzerine Bir İnceleme

Türkiye'deki zekat potansiyelinin gelir dağılımına olan etkisini incelemek için hanehalkı gayrisafi tasarruf düzeyi önemli bir veri konumundadır. Bu doğrultuda 2015-2018 yıllarını kapsayan hanehalkı gayrisafi tasarruf düzeyi verisi yıllık toplam zekat miktarının hesaplanabilmesi için kullanılmaktadır.

İşlam dinine özgü bir kavram olan zekatın belirlenmesinde şüphesiz Türkiye'de yaşayan Müslüman kesimin oranı da dikkate alınmalıdır. Bu konu ile ilgili Pew Research Center (2012) tarafından yapılan araştırma ile Diyanet İşleri Başkanlığı (2014) tarafından yayınlanan Türkiye'de Dini Hayat Araştırması raporu genel olarak Türkiye'deki İşlam dinine mensup kesimin %99 oranına yakınsadığını göstermektedir. Bu nedenle zekat hesaplamasında kullanılacak olan hanehalkı gayrisafi tasarruf düzeyinin daha gerçekçi olması açısından bu oran dikkate alınmıştır.

Tablo 1: Yıllara Göre Hanehalkı Tasarruf Düzeyi ve Zekat Miktarı

	Hanehalkı Gayrisafi Tasarruf Düzeyi* (.000 TL)	İslam Dinine Mensup Kesimin Gayrisafi Tasarruf Düzeyi(.000 TL)	Zekat Miktarı (.000 TL)
2015	220.834.213	218.625.871	5.465.647
2016	255.259.944	252.707.345	6.317.684
2017	327.113.326	323.842.193	8.096.055
2018	340.927.239	337.517.967	8.437.950

Kaynak: TÜİK, Kurumsal Sektör Hesapları

*Hanehalkına hizmet eden ve kar amacı olmayan kuruluşların tasarruflarını da içermektedir.

Tablo.1'de hanehalkı gayrisafi tasarruf düzeyi, müslüman nüfus için düzeltilmiş ve her yıl için oluşan zekat düzeyi gösterilmiştir. Buna göre 2015 yılındaki müslüman nüfusun tasarruflarının zekat olarak karşılığı yaklaşık olarak 5,46 milyar TL seviyesinde iken bu değer 2018 yılında 8,44 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Yıllar geçtikçe tasarruf miktarının artışı zekat potansiyelinin artmasına neden olmuştur.

Çalışmanın diğer bir unsuru olarak, hesaplanan zekat düzeyinin Türkiye'deki yoksulluk sorunun giderilmesinde yapabileceği katkı ön plana çıkmaktadır. Tablo.2 Türkiye'deki yıllara göre hanehalkı sayısı üzerinden yoksulluk sınırı altında yaşayan hanehalkı sayısını vermektedir. Buna göre 2015 yılında yoksul olarak kabul edilen 4.744.035 hanehalkı bulunurken bu değer 2019 yılında 5.112.414 seviyesine yükselmiştir.

Tablo 2: Yıllara Göre Yoksulluk Sınırı ve Hanehalkı Sayısı

	Hanehalkı Sayısı	Yoksulluk Sınırı Altındaki Hanehalkı Oranı(%)	Yoksulluk Sınırı Altındaki Hanehalkı Sayısı
2015	21.662.260	21,9	4.744.035
2016	22.206.776	21,2	4.707.837
2017	22.676.186	20,1	4.557.914
2018	23.221.218	21,2	4.922.899
2019	24.001.940	21,3	5.112.414

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk İstatistikleri ile Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları verilerinden oluşturulmuştur.

2015 yılı verileri üzerinden inceleme yapıldığında yoksul olarak nitelendirilen hanehalkı sayısı toplam hanehalkı sayısı içinde oran olarak %21,9 seviyesindedir. Bu veri her beş haneden birinin yoksulluk sınırı altında yaşadığını belirtmektedir.

Tablo.3 ise incelemenin son aşaması olarak zekat miktarının yoksul hane sayısını karşılama yeterliliğini göstermektedir. Yıllara göre değerlendirme yapılırken zekat düzeyi verisi bir önceki yılın miktarının yansıtılması ile ele alınmaktadır. Yani (t-1) verisi 2016 yılındaki uygulanacak zekat miktarının 2015 yılı hanehalkı tasarruflarına göre belirlendiğini ifade etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda yıllara göre yoksul hanehalkı başına zekat düzeyi Tablo.3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Yıllara Gore Hanehalkı Başına Düşen Zekat Miktarı

t (Yıllar)	Zekat Miktarı (t-1) (.000 TL)	Yoksulluk Sınırı Altındaki Hanehalkı Sayısı	Hanehalkı Başına Düşen Zekat Miktarı (TL) (USD)		Ortalama Dolar Kuru
2016	5.465.647	4.707.837	1.161	385	3,02
2017	6.317.684	4.557.914	1.387	380	3,65
2018	8.096.055	4.922.899	1.645	342	4,81
2019	8.437.950	5.112.414	1.651	292	5,67

Kaynak: TÜİK ve TCMB, Yazarların Hesaplaması

Yoksulluk sorununun çözümünde hanehalkı tasarruflarının etkisi Tablo.3'te görölmektedir. 2016 yılı verilerine göre yoksul hane başına 1.161 TL düzeyinde gerçekleşen karşılama düzeyi 2019 yılında ise 1.651 TL (292 USD) seviyesine ulaşmıştır. Diğer bir ifade ile 2019 yılı verilerine hanehalkı tasarruflarından oluşan zekat miktarının tümünün yoksul hanelere dağıtılması durumunda hane başına yaklaşık olarak 1.651 Türk Lirası düşmektedir.

Sonuç

İslam dini her zaman için yardımlaşmayı (zekat-sadaka-infak), biriktirmeye ya da tasarruf etmeye tercih eder. Bundan dolaydır ki biriktirilen altın, gümüş ya da para cinsinden her şeye bir yıl sonra zekat farz olur. Çünkü İslam dini servetin elde tutulmasını değil, piyasada dolaşımını tavsiye eder. Aynı zamanda İslam dininde zengin malında fakirin muhakkak hakkı vardır anlayışı hakimdir ve bu durum Kur'an-ı Kerim'de "*Onların mallarında dileyip isteyen (ve iffetinden dolayı istemeyip de) yoksul olan için de bir hak vardı*"³ ayeti ifade edilmiştir. 2015-2018 yılları arasında Türkiye'de hanehalkı tasarrufları üzerinden bir zekat hesaplaması yapıldığında ortaya çıkan toplam zekat miktarının Türkiye'de yaşayan yoksul nüfusa dağıtılması durumunda bu gelir grubunda yer alan insanların elde edecekleri zekat miktarları sonucuna göre 2019 yılı için yıllık bazda 1.651 TL'ye (292 USD) varan bir parasal büyüklüğün yoksul grubunda bulunan haneye girebilmesinin mümkün olduğu görölmektedir. Bu miktarda bir parasal büyüklüğün yoksul bir aile için temel ihtiyaçlarını gidermede çok büyük bir fayda sağlayacağı muhakkaktır. Ayrıca bu çalışmada zekat hesaplaması için sadece tasarruflar ele alınmıştır. Zekata tabi olan diğer malların da zekatının hesaplandığı ve yoksul kesime dağıtıldığı bir durumda zekatın yoksulluğın giderilmesi yönündeki katkısı daha iyi anlaşılacaktır.

Bu alışma hanehalkı tasarruflarının devletin yönlendirdiği üst bir akıl ve kurumsal bir yapı ile düzenlenip yoksul kesime ulaştırılmasının ölkedeki adil gelir dağılımı hedefine katkıda bulunacağını göstermektedir. Türk halkının yardımsever yapısı bu çalışmayı sosyal yönden de desteklemektedir.

Kaynakça

DALGIN, Nihat. (2004). Zekat Hükümleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, 16.16, 43-72.

3 Zariyat Suresi 19. ayet

- DAVUDOĞLU, Ahmed. (2014). Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi 1. Işık Yayıncılık Ticaret.
- DUMLU, Emrullah. (2010). İslam'ın İlk Dönemlerindeki Uygulamalar Ekseninde Kamusal Bir Gelir Olarak Zekât/Zekah as a Public Income in the Axis of the Applications in the Early Eras of Islam. *Atatürk Üniversitesi İlahiyât Tetkikleri Dergisi*, 33.
- İBRAHİM, Patmawati. (2009). Economic Contribution Of Zakat in Poverty Alleviation Some Evidence From Malaysia, International Islamic Business and Finance Summit, 25-26 June 2009, Russia.
- KUDÛRİ, Ahmed El. (1978). I Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer, ts: el-Muhtasar.
- KUTUB, Seyyid. (1972). Fi Zilali'l-Kur'an, İstanbul: Hikmet Yayınları, I-XVI.
- KUTUB, Seyyid (1982). İslam'da Sosyal Adalet. Çağaloğlu.
- MAÇİN, Hasan. (2014/2). Zekât Nisaplarının Vergi Matrahları Açısından Değerlendirilmesi, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt, 1, Sayı, 1, s.17-44.
- MEVDUDİ, Ebu'l A'la. (1984). Economic System of Islam, Islamic Publishing.
- MEVDUDİ, Ebu'l A'la. (1991). Tefhîmu'l-Kur'an. Trc. Heyet, İstanbul: İnsan Yayınları.
- PARLAYAN, Abdullah. (2007). Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık.
- Presidency of Religious Affairs (2014). Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, Ankara.
- SOYSALDI, Mehmet. (2011). "İslam Öncesi Mekke Toplularında Namaz, Zekat, Oruç ve Hac Uygulamaları. Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu", 8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması Sempozyum, 1-3 Temmuz 2011, 149-151.
- SUYUTİ, Celaleddin. (1996). Camiu's-Sağir, Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi,[Hazırlayan]: İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Abdülaziz Hatip, İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- YATBAZ, Ayhan. (2015). Faizsiz Finans Kuruluşlarında Zekat, Zekat Fonu, Zekat Muhasebesi, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, Vol. 1, No. 2, pp. 113-139
- ZUTİÇ, Muhammed. (2015). Kur'an'da Zekat Kavramı, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

İnternet Kaynakları

- BUMKO, <http://www.bumko.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Pew Research Center (2012), Global Religious Futures Project, <http://www.globalreligiousfutures.org/countries/turkey>, Erişim Tarihi: 12.09.2020.
- TCMB, <https://evds2.tcmb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 14.09.2020
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.09.2020